

■

■

12. NEMZETISÉGPOLITIKAI SZERVEK, INTÉZMÉNYEK ÉS CIVIL SZERVEZETEK

12.1. KÖZTÁRSASÁGI SZERVEK	274
12.1.1. A Szerb Köztársaság Népképviselőházának Nemzetek Közötti Viszonyok Bizottsága	274
12.1.2. Köztársasági Kisebbségügyi Tanács	274
12.1.3. Emberi és Kisebbségi Jogi Hivatal	277
12.2. KÖZTÁRSASÁGI INTÉZMÉNYEK	279
12.2.1. Köztársasági ombudsman	279
12.2.2. Esélyegyenlőségi biztos	281
12.3. TARTOMÁNYI SZERVEK	282
12.3.1. Vajdaság AT Nemzeti Közösségek Tanácsa	282
12.3.2. Vajdaság Autonóm Tartomány Képviselőházának Nemzetek Közötti Viskonyok Bizottsága	285
12.3.3. Nemzeti Közösségek Tartományi Tanácsa	285
12.3.4. Tartományi Oktatási, Közigazgatási és Nemzeti Közösségi Titkárság	287
12.4. TARTOMÁNYI OMBUDSMAN	289
12.5. NEMZETEK KÖZÖTTI KÖZSÉGI VISZONYÜGYI TANÁCS	291
12.6. EMBERI JOGVÉDŐ CIVIL SZERVEZETEK	294
12.6.1. Belgrádi Emberi Jogi Központ	295
12.6.2. Humanitárius Jogi Alap	295
12.6.3. Jogászok Emberi Jogi Bizottsága	295
12.6.4. Szerbiai Helsinki Emberi Jogi Bizottság	296
12.6.5. Vajdasági Emberi Jogi Központ	296
12.6.6. Árgus – Vajdasági Magyar Kisebbségjogi Civil Egyesület	297
12.6.7. Emberi Jogi Központ	298

Szerbiában nincs hiány azokból a testületekből, szervekből és intézményekből, amelyek a nemzetek közötti viszonyokkal, a nemzeti kisebbségi jogok védelmével és érvényesítésével foglalkoznak, illetve kellene, hogy foglalkozzanak.¹

Ilyen intézmények léteznek a községekben, a tartományban és köztársasági szinten is, még a felsorolásuk is hosszadalmas. Ugyanakkor a Vajdaságban egyetlen olyan intézmény sem létezik, amely tudományos módszerekkel és alaposággal vizsgálná a nemzetek közötti kapcsolatokat.

Szerbiának – politikai múltjában először – 2008. június 7-e, vagyis a Mirko Cvetković miniszterelnök vezette kormány hivatalba lépése óta volt Emberi Jogi és Kisebbségügyi Minisztériuma. A szerb kormány 2011. március 14-i átalakításával a minisztérium megszűnt, és az emberi és nemzeti kisebbségi ügyek irányítása az újonnan alakult Emberi és Kisebbségügyi, Államigazgatási és Helyi Önkormányzati Minisztériumhoz került.

A szerbiai intézményrendszer újabban két új, független – a közérdekű információk és a személyes adatok védelmének biztosa (2004. decembertől), valamint az ombudsman (2007. júliustól) – intézménnyel bővült, amelyek egyebek között az emberi és a nemzeti kisebbségi jogok védelmével is foglalkoznak. 2009. október 30-án megalakult a Köztársasági Kisebbségügyi Tanács, 2010. november 25-én pedig a Tartományi Képviselőház Nemzeti Közösségek Tanácsa is.

A vajdasági községek legtöbbször (a 45 közül 33-ban) létezik „nemzetek közötti viszonyokkal foglalkozó” vagy „nemzetek közötti kapcsolatügyi” tanács.

A Tartományi Képviselőháznak is van „nemzetek közötti kapcsolatügyi bizottsága”, de róla és a munkájáról szinte semmit sem hallani. Létezik továbbá (2006. augusztus 30-i megalakítása óta) a Tartományi Nemzeti Közösségek Tanácsa is. A tartomány 2009. december 14-i statútuma új intézményként létrehozta a Nemzeti Közösségek Tanácsát. A tartományi kormány szintjén ezekkel a kérdésekkel a Jogalkotási, Közigazgatási és Nemzeti Kisebbségügyi Titkárság (most Tartományi Oktatási, Közigazgatási és Nemzeti Közösségi Titkárság) foglalkozik. Itt van még a tartományi ombudsman intézménye is, amelynek valamennyi személy „emberi és szabadságjogainak védelméről és fejlesztéséről” kellene gondoskodnia.

A probléma nem is az intézmények sokaságából, hanem abból származik, hogy ezek az intézmények szinte alig működnek, vagy csak ritkán üléseznek² – akkor is leginkább a nyilvánosság kizárásával –, és csaknem semmilyen befolyást nem gyakorolnak a nemzeti viszonyok kedvező(bb) alakulására, a nemzeti kisebbségi jogok gyakorlati megvalósulására és fejlesztésére, a jogszabályok összehangolására és javítására.

¹ Lásd még Bozóki Antal: Sok intézmény – semmilyen eredmény [online]. *VajdaságMA [Tükör]*, 2010. február 4. <http://www.vajdasagma.info/cikk.php?ar=tukor&id=3178>

² A szerb képviselőház nemzetek közötti viszonyügyi bizottsága például „12 hónap alatt csak két ülést tartott” (Valtner, Lidija: Najmanje im važni međunarodni odnosi [Legkevesbé fontosak számukra a nemzetek közötti viszonyok]. *Danas*, 2011. január 14. 2–3.)

A nemzeti kisebbségek helyzetével foglalkozó Szerbiai Helsinki Emberi Jogi Bizottság szerint Szerbiában a meglévő törvényeket nem, vagy csak szelektíven, illetve olyan esetekben alkalmazzák, amikor azok a személyes, illetve csoportérdekeket vagy a hatalmon lévő elit szűk pártérdekeit szolgálják. Emellett egyes törvények ellentétes megoldásokat tartalmaznak, mert azt, amit az egyik törvény lehetővé tesz, a másik törvény megvonja – olvasható a bizottság 2009. szeptemberi (38. számú) kiadványában.³

Ezért a nemzetközi szervezeteknek, amikor jelentéseket készítenek Szerbiáról, nemcsak azt kellene számba venniük, hogy milyen törvényeket fogadott el az ország parlamentje, hanem azt szükséges vizsgálni, hogy azokat mekkora sikerrel alkalmazzák.⁴

12.1. KÖZTÁRSASÁGI SZERVEK

12.1.1. A SZERB KÖZTÁRSASÁG NÉPKÉPVISELŐHÁZÁNAK NEMZETEK KÖZÖTTI VISZONYOK BIZOTTSÁGA⁵

A köztársasági képviselőház ügyrendje⁶ alapján állandó bizottságokat létesíthet. Az ügyrend 43. szakasza az állandó bizottságok között, a 6-os szám alatt említi a Nemzetek Közötti Viszonyok Bizottságát. A bizottság – a 49. szakasz szerint – „a nemzeti jogoknak és a nemzeti viszonyoknak a köztársaságban való megvalósítása szemszögéből megvitatja a törvények, az egyéb jogszabályok és általános aktusok javaslatát, valamint más kérdéseket tárgyal”.⁷

A bizottságnak az ügyrendi szabályzat szerint 21 tagja van (a tagok jelenlegi listáján 20 név, köztük három magyar, két demokrata párti és egy szerb radikális párti képviselő szerepel).⁸

12.1.2. KÖZTÁRSASÁGI KISEBBSÉGÜGYI TANÁCS

A szerb kormány 2009. július 10-én rendeletet hozott a Köztársasági Kisebbségügyi Tanácsról.⁹ A kormánynak a megalakításától (2008. június 7.) számítva több mint egy évre volt szüksége, hogy meghozza a tanács felállításáról szóló döntést.

A testület 2009. október 30-án tartotta alakuló ülését,¹⁰ amelyen elfogadták a munkarendjét, megválasztották a tanács titkárát, valamint megerősítették több nemzeti kisebbség jelképét. A tanács azóta sem hallatott magáról.

³ *Helsinki sveske*, 2009. szeptember. 38. sz.

⁴ Lásd Goran Miletić, a Liberális Demokrata Párt emberi jogi aktivistájának nyilatkozatát. Pesevszki Evelyn: Talán a második körben. *Magyar Szó*, 2010. március 9. 5.

⁵ Odbor za međunacionalne odnose, http://www.parlament.gov.rs/content/lat/sastav/odbori_detalji.asp?id=49

⁶ Poslovnik Narodne Skupštine Republike Srbije [a Szerb Köztársaság Népképviselőházának ügyrendje], http://www.parlament.gov.rs/content/lat/akta/poslovnik/poslovnik_5.asp

⁷ A bizottság üléseinek anyagait elérhető: http://www.parlament.gov.rs/content/lat/aktivnosti/skupstinske_odbor_lista.asp?Id=49

⁸ Odbor za međunacionalne odnose, http://www.parlament.gov.rs/content/lat/sastav/odbori_detalji.asp?id=49

⁹ Uredba o Savetu Republike Srbije za nacionalne manjine [Kormányrendelet a Szerb Köztársaság Nemzeti Kisebbségügyi Tanácsáról]. *Službeni glasnik RS* [az SZK Hivatalos Közlönye], 2009. július 10. 50. sz.

¹⁰ Diósi Árpád: Megalakul a kisebbségügyi tanács. *Magyar Szó*, 2009. október 28. 5.; Uő: Megalakult a kisebbségügyi tanács. *Magyar Szó*, 2009. október 31. 5.

Nem világos azonban, hogy a szerb kormány részéről miért volt szükség új rendelet meghozatalára, mivel a szóban forgó testület már korábban is létezett, még a Vojislav Koštunica első kormánya által 2004. szeptember 16-án hozott (2005-ben és 2006-ban is módosított) rendelet¹¹ alapján.

A Koštunica-kormány idején létrehozott tanács különösebben nem éreztette hatását és nem fejtett ki olyan tevékenységet, amely elősegítette volna a kisebbségek helyzetének lényegi javítását. Az elnök sokáig nem is hívta össze a testületet, amelynek a legfontosabb döntése talán az volt, hogy 2005. december 23-án jóváhagyta a vajdasági magyarság nemzeti jelképéről és ünnepeiről szóló határozatot. Ez is csak azok számára jelent valamit, akik nem tudják, hogy a kisebbségi szimbólumok gyakorlati használata a múlt század hetvenes-nyolcvanas éveiben már létezett a Vajdaságban. Itt gyakorlatilag egy elvett régebben szerzett jog helyreállításáról volt szó.

A felvetett kérdés annál is inkább indokolt, mert a korábbi és a mostani rendelet szövege között szinte alig van különbség.

A hatályos (kormány)rendeletnek 9 szakasza van (eggyel több, mint a korábbiak). Mindkét rendelet első szakasza határozza meg a tanács működési területét (szinte azonos megfogalmazásban, néhány szó sorrendjének a felcserélésével), mégpedig olyan módon, hogy a tanács „gondoskodik a nemzeti kisebbségekhez tartozók nemzeti, etnikai, vallási, nyelvi és kulturális sajátosságainak megőrzéséről, fejlesztéséről és védelméről a Szerb Köztársaságban”.¹²

Az hatályos rendelet második szakasza 10 pontból áll. Ezek szerint: 1. a tanács erősíti meg a nemzeti kisebbségek jelképeit; 2. megvitatja és véleményezi a nemzeti kisebbségi jogok megvalósítása szempontjából fontos jogszabályok tervezeteit; 3. figyelemmel kíséri a nemzeti kisebbségi jogok megvalósítását és a nemzeti viszonyok alakulását; 4. intézkedéseket javasol a nemzeti kisebbségi jogok fejlesztésére, valamint a nemzeti kisebbségek teljes és hatékony egyenjogúságának megvalósítása érdekében, továbbá megvitatja a más szervek által javasolt ilyen intézkedéseket; 5. figyelemmel kíséri a nemzeti tanácsok együttműködését a különböző szintű hatósági szervekkel; 6. megvitatja a nemzeti tanácsok működési feltételeit; 7. megtárgyalja a nemzeti kisebbségek jogainak megvalósításával kapcsolatos nemzetközi kötelezettségeket és a nemzeti tanácsok nemzetközi együttműködését; 8. megvitatja az országos tanügyi tanácsba javasolt személyek listáját, valamint 9. a nemzetközi, illetve regionális kisebbségjogi egyezmények tervezetét és 10. egyéb, a törvényben meghatározott feladatokat lát el.¹³

¹¹ Uredba o obrazovanju Saveta Republike Srbije za nacionalne manjine [Rendelet a Szerb Köztársaság Nemzeti Kisebbségügyi Tanácsáról]. *Službeni glasnik RS* [az SZK Hivatalos Közlönye], 2004. szeptember 17. 104. sz.; http://www.srbija.sr.gov.yu/extfile/sr/11891/uredba_nacionalne_manjine33a_lat.doc

¹² „Savet Republike Srbije za nacionalne manjine (u daljem tekstu: Savet) stara se o očuvanju, napređenju i zaštiti nacionalnih, etničkih, verskih, jezičkih i kulturnih posebnosti pripadnika nacionalnih manjina u Republici Srbiji.” (Uredba o Savetu Republike Srbije za nacionalne manjine. *Službeni glasnik RS* [az SZK Hivatalos Közlönye], 2009. július 10. 50. sz.)

¹³ Uo.

A mostani rendelet harmadik szakasza szerint a tanács elnöke a kormányfő, tagjai pedig az emberi jogi és kisebbségügyi, a közigazgatási és önkormányzati, a művelődési, az oktatásügyi, a sport- és ifjúságügyi, a vallásügyi, az igazságügyi és a belügyminiszter, akik a kormányt képviselik, a nemzeti tanácsok elnökei és a Zsidó Hitközségek Szövetségének elnöke, akinek olyan státusa van, mint a nemzeti tanácsok elnökeinek.

A tanács döntéseit a kormány képviselői és a nemzeti tanácsok elnökei többségének szavazataival hozza meg (4. szakasz). Üléseit „szükség szerint”, de évente legalább négyszer kell megtartania. Az elnök a nemzeti tanácsok elnökei felének a követelésére – 30 napos határidőn belül – köteles összehívni a tanácsulást (5. szakasz).

A tanácsnak külön ügyrendi szabályzata és tikára van, aki „előkészíti az üléseket” (6. szakasz). Az ülésekkel kapcsolatos „adminisztrációs-műszaki támogatást” és munkafeltételeket az emberi jogi és kisebbségügyi minisztérium, valamint a kormány főtítkársága biztosítja (7. szakasz). A rendelet 8. és 9. szakasza a korábbi rendelet hatályon kívül helyezéséről és az új rendeletnek a *Hivatalos Közlöny*ben való megjelentetésére vonatkozik.

Az elmondottakból is látszik, hogy a tanács elsősorban az állami kisebbségpolitika elvi szintű, leginkább politikai kérdéseinek megvitatásával és intézkedések javaslattevésével foglalkozik. Nyilvánvaló, hogy a tanácsnak – mivel a tagjai a miniszterek és a nemzeti tanácsok elnökei – valamiféle egyeztető szerepet szántak a kisebbségi ügyekben, mielőtt azok a kormány elé kerülnének döntéshozatalra. Jóváhagyó, illetve – ahogyan a rendelet fogalmaz – „megerősítő” jogosítványa egyedül a nemzeti szimbólumokra és ünnepekre vonatkozóan van.

A korábbi tanács ellen az volt a kifogás, hogy „egyfajta piramis csúcsaként a kormány rajta keresztül ellenőrizte volna a tanácsok munkáját”. Utóbb viszont olyan vélemények is elhangzottak, hogy „a tanácsnak nincs semmiféle hatálya a nemzeti tanácsok fölött”. Ez jogilag valóban így van, de a gyakorlatban nehezen képzelhető el, hogy az itt egyeztetett álláspontoktól valamelyik nemzeti tanács is eltérne, még kevésbé, hogy szembehelyezkedne azokkal.

A tanács volt elnöke, Mirko Cvetković szerb kormányfő sem arról vált ismertté, hogy a nemzeti kisebbségi jogok megvalósítását szorgalmazta volna. A megválasztása alkalmából mondott, kormánycélokat vázoló parlamenti expozéjában – Koštunicához hasonlóan – a Szerbia (Kosovo nélküli területén élő) lakosságának 17,14%-át kitevő kisebbségekről, illetve arról, hogy gondjaik orvoslásában mire számíthatnak, egyetlen szót sem ejtett.

A tanács titkári tisztségére választott Ana Tomanova Makanovával kapcsolatban pedig felvetődik a funkcióhalmozásból adódó összeférhetetlenség kérdése is. Makanova ugyanis több tisztséget is betölt: ő a tartományi kormány alelnöke, a tartományi tájékoztatási titkár és a Szlovák Nemzeti Tanács elnöke is. Ez ellentétben van a korrupcióellenes ügynökségre vonatkozó törvény 28. szakaszával, amely kimondja, hogy „a tisztségviselő csak egy közfunkciót tölthet be”.

Ez alól kivételt csak az képezhet, ha a tisztségviselőt „a törvény vagy más jogszabály több tisztség végzésére kötelezi”. Nincs tudomásunk, hogy esetében ez fennállna. Ezért mielőbb felül kellene vizsgálni, összhangban van-e a törvénnyel a tisztségek ilyen halmozása Makanova részéről. A törvénytől eltekintve is kérdéses, hogy három tisztséget egy személy képes-e ellátni.

Az utóbbi hat évben nem volt példa arra, hogy a köztársasági tanács kellő figyelmet fordított, lényegi vitát kezdeményezett volna a nemzeti kisebbségi jogok érvényesüléséről és a nemzeti viszonyok alakulásáról, hogy intézkedéseket javasolt volna ezeknek a fejlesztésére. A munkáját, ha – az eddigiek alapján – azt annak lehet nevezni, inkább a formáságok és az jellemezte, hogy ritkán ült össze. Jellegénél, összetételénél és hatáskörénél fogva nem különösebben alkalmas a kisebbségek helyzete időszerű kérdéseinek a megvitatására. Ezért nem kell nagy elvárásokat sem fűzni a testülethez.

12.1.3. EMBERI ÉS KISEBBSÉGI JOGI HIVATAL

Az Emberi Jogi és Kisebbségügyi Minisztérium 2008. július 7-i létrehozásával a civil szervezetek azon többéves követelése valósult meg, hogy a soknemzetiségű Szerbiában –történelmében először – külön minisztérium foglalkozzon a kisebbségek helyzetével és jogainak érvényesítésével.

Az emberi és kisebbségi jogok belgrádi kormányhivatalának vezetője,
Suzana Paunović (Užice, 1969)

A szerb kormány 2011. március 14-i átalakításával a minisztérium megszűnt, és az emberi és nemzeti kisebbségi ügyek irányítása a Milan Marković irányítása alatt lévő, újonnan alakult Emberi és Kisebbségügyi, Államigazgatási és Helyi Önkormányzati Minisztériumhoz került.

A 2012. május 6-i választások után a minisztérium megszűnt, és helyébe Ivica Dačić kormánya (2012. augusztus 2-i rendeletével) Emberi és Kisebbségi Jogi Hivatalt [Kancelarija za ljudska i manjinska prava, <http://www.ljudskaprava.gov.rs/>] alakított.

A hivatal a kormány és a minisztériumok számára szakfeladatokat lát el: az emberi és nemzeti kisebbségi jogok védelme és fejlesztése területén; figyelemmel kíséri a belföldi előírásoknak a nemzetközi szerződésekkel és egyéb, az emberi és kisebbségi jogokról szóló nemzetközi jogi aktusokkal való összehangoltságát, valamint javasolja a belföldi jogszabályok megváltoztatását; figyelemmel kíséri a nemzeti kisebbségek helyzetének általános kérdéseit, a Szerb Köztársaság területén élő nemzeti kisebbségek helyzetének alakulását és a nemzeti kisebbségi jogok megvalósulását, valamint a nemzeti kisebbségek és az anyaország közötti kapcsolatok alakulását.¹⁴

¹⁴ A minisztérium illetékességi körét a minisztériumokról szóló törvény (Zakon o ministarstvima. *Službeni glasnik RS* [az SZK Hivatalos Közlönye], 2011. március 11. 16. sz.) 11. szakasza rendezte. Kancelarija za ljudska i manjinska prava, <http://www.ljudskaprava.gov.rs/>

Az új kormány megalakításával megbízott Ivica Dačić 2012. július 26-i parlamenti expozéjában hangsúlyozta: „[a] Szerb Köztársaság kormánya garantálja és folytatja az emberi és kisebbségi jogokra vonatkozó minden jogszabály fejlesztését az európai és a fejlett világ legmagasabb nemzetközi jogi standardjaival összhangban. Határozottan elköteleztük magunkat, hogy folytassuk a politikailag felelős és jogilag garantált diszkriminációellenes és a nemzeti kisebbségek, valamint más kisebbségek jogai és szabadságai védelmének politikáját. Az állami és a közigazgatási szerveknek nyitottaknak kell lenniük Szerbia minden polgára számára, nemzeti, vallási vagy bármilyen más különbségre való tekintet nélkül. Szerbia jövőendő miniszterelnökeként világosan hangoztatom, hogy Szerbia egyetlen polgárának sem szabad megkülönböztetésben részesülnie amiatt, hogy nem szerb, másrészt viszont Szerbiában egyetlen szerbet sem szabad megkülönböztetni azért, mert szerb, aki olyan környezetben él, ahol a többséget más nemzethez tartozók alkotják. Külön ki szeretném emelni a kiváló együttműködést, amit belügyminiszterként valósítottam meg a magyar nemzeti kisebbség és a Vajdasági Magyar Szövetség tagjaival, amely sokban hozzájárult ahhoz, hogy a nemzetek közötti incidensek száma az utóbbi években kisebb volt, mint az utóbbi tíz évben.” (Ekspoze mandatar Ivica Dačića [Ivica Dačić kormányfőjelölt expozéja]. B92, 2012. július 30. http://www.b92.net/info/dokumenti/index.php?nav_id=630723).

Aleksandra Jerkov, a Vajdasági Szociáldemokrata Liga frakcióvezető-helyettese „hibának nevezte, hogy a kormány nem rendelkezik kisebbségügyi és emberi jogi minisztériummal”. Emlékeztetett, hogy két év múlva nemzeti tanácsi választásokat tartanak Szerbiában, s mint mondta, „kétséges, hogy valamiféle minisztériumbeli szolgálat megfelelő-képp megszervezheti, lefolytathatja és ellenőrizheti ezeket a választásokat”.

A Vajdasági Magyar Szövetség nem támogatta a Dačić-kabinet megalakulását. Pásztor Bálint, a párt frakcióvezetője a *Magyar Szónak* elmondta: „a párt az elmúlt hónapokban arról beszélt a vajdasági magyaroknak, hogy nem fognak beállni ebbe a kormánytöbbségbe mindaddig, amíg nem válik világossá, hogy ennek a kormánynak mi a programja, melyek a célkitűzései.” (Virág Árpád: Az első intézkedésekre várva [online]. *Magyar Szó*, 2012. július 28. http://www.magvarszo.rs/fex.page:2012-07-28_Az_első_intezkedesekre_varva.xhtml)

12.2. KÖZTÁRSASÁGI INTÉZMÉNYEK

12.2.1. Köztársasági ombudsman¹⁵

Az ombudsmani intézményt először a svéd parlament alkalmazta azzal a feladattal, hogy „felügyelje, hogyan hajtja végre a végrehajtó hatalom a törvényeket”. A svéd „ombudsman” szó fordítása megbízottat vagy meghatalmazottat, az általa végzett tisztség szerint pedig az emberi jogok védelmezőjét vagy polgári jogvédőt, illetve polgárjogi biztost jelent (angol nyelven public attorney ’közös ügyvéd’).

Az intézmény a II. világháborút követően rohamos gyorsasággal terjedt el. A kifejezés legfőbb mai jelentése a közigazgatási és igazságügyi szervek munkáját vagy az állampolgári jogok megvalósítását ellenőrző szerv, illetve hivatalos személy elnevezése, amelynek magyar megfelelője az országgyűlési biztos, de használatos még a (jog)biztos, emberi jogi biztos, emberjogi biztos és az állampolgári biztos elnevezés is. Némely államok hivatalos jogi terminológiájában gyakran más elnevezéssel (Magyarországon például állampolgári jogok országgyűlési biztosa, másutt igazságügyi kancellár, népügypvéd) található meg.

Saša Janković, az első köztársasági polgári jogvédő 2007. július 23-án lépett tisztségbe, 2012. augusztus 4-én újráválasztották

¹⁵ A nagybecskerekai székhelyű Civil Társadalom-fejlesztési Központnak (Centar za razvoj civilnog društva – CRCD) *A Szerb Köztársaság kormányának első 100 napja a kisebbségi jogok megvalósítása szemszögéből* [Povodom prvih 100 dana nove Vlade R. Srbije iz ugla ostvarivanja manjinskih prava] című, 2012. november 14-i közleményében (<http://www.crnps.org.rs/wp-content/uploads/Povodom-prvih-100-dana-Vlade.pdf>) megállapítja, hogy „az emberi és a kisebbségi jogok intézményes kerete drasztikusan csökkent”, mivel „Szerbia kormánya nem fogadta el a nemzeti tanácsok, a kisebbségi parlamenti pártok, sem a civil szervezetek szakértőinek az ajánlását” [az emberi és nemzeti kisebbségi, valamint a vallásügyi minisztérium megszüntetése ellen – B. A.]. A <http://www.ombudsman.rs/> honlap alapján.

Szerbiában a polgári jogok védője egyszemélyes, független és önálló állami intézmény, amely a polgárok jogainak megvalósítását védelmezi és fejleszti. Ellenőrzi, hogy törvényesen és szabályosan végzik-e a közszolgálati megbízatású szervek és szervezetek a munkájukat. A törvények alaki tiszteletben tartásának ellenőrzése mellett a polgári jogvédő külön figyelemmel vizsgálja az erkölcsösséget, a lelkiismeretességet, a részrehajlóságot, a szakértelmet, a céltudatosságot, a hatékonyságot, az ügyfél méltóságának tiszteletét és mindazon tulajdonságok meglétét, amelyek a közigazgatást kellene hogy jellemezzék, és amelyeket a polgárok mint adófizetők teljes joggal elvárnak azoktól.

A polgári jogvédő függetlenül és önállóan jár el. A Szerb Népképviselőház nevezi ki és menti fel, amelynek a munkájáért is felel.

Szerbia alkotmányos jogrendjébe a polgári jogvédő (ombudsman) intézményét 2005-ben, a polgári jogvédőről szóló törvénnyel¹⁶ vezették be. Ennek az intézménynek a létezését megerősítette Szerbia 2006. évi alkotmánya is.

A polgári jogvédőhöz bárki (minden szerbiai állampolgár, külföldi, hontalan, menekült, elköltöztetett, egyesület, jogi személy...) fordulhat írásbeli panasszal vagy közvetlen meghallgatás útján, aki úgy ítéli meg, hogy a közigazgatási szervek az ő hátrányára nem korrekt módon alkalmazzák (vagy nem alkalmazzák) a Szerb Köztársaság előírásait. A panasz benyújtása előtt a panaszos köteles jogai védelmét megkísérlni a megfelelő jogi eljárás útján. A polgárokkal való (telefonos és személyes) kapcsolattartásról a polgári jogvédő szakszolgálatának foglalkoztatottai gondoskodnak 10 és 14 óra között.

A polgári jogvédő számára a mentelmi jog biztosítja a függetlenséget és az önállóságot a munkájában, amelyben külön figyelmet fordít:

- a nemzeti kisebbségek jogaira,
- a gyermekjogokra,
- a fogyatékkal élők jogaira,
- a szabadságtól megfosztott személyek jogaira és
- a nemek egyenjogúságára.

Az emberi jogok címzettjei a polgárok, az államnak pedig kötelessége annak biztosítása, hogy az alkotmányban és a törvényben meghatározott jogok és szabadságok ne sérüljenek. Az emberi és a kisebbségi jogok és szabadságok alapvető értékek, amelyeken a jog uralma és a szociális igazságosság mellett a polgári demokrácia és az európai elvek nyugszanak.

¹⁶ Zakon o zaštitniku građana [Törvény a polgári jogvédőről]. *Službeni glasnik RS* [az SZK Hivatalos Közlönye], 2005. 79. sz.; 2007. 54. sz. A Szerbiai Képviselőház 2007. június 13-i ülésén fogadta el az ombudsmanról szóló törvény módosítását, melynek egyik fontos eleme, hogy az ombudsman jogköre az emberi jogok védelmezésén túl kiterjed a kisebbségi jogok védelmezésére is. A törvény módosítást a Vajdasági Magyar Szövetség képviselőinek indítványát is méltányolva fogadták el, melynek lényege az volt, hogy az ombudsman „az eredetileg megfogalmazott hatáskörén, vagyis az emberi jogok védelmén túl a kisebbségi jogok védelmével is foglalkozni fog”. (te: Megtörténtek a törvényt módosítások. *Magyar Szó*, 2007. június 14. 4.; Pressburger Csaba: Kisebbségi minisztérium helyett ombudsman. *Magyar Szó*, 2007. június 16–17. 8.)

A polgári jogvédő az alkotmány és a törvény szerint illetékes és köteles gondoskodni az emberi és a kisebbségi jogok és szabadságok védelméről és fejlesztéséről.

A nemzeti kisebbségek jogainak területén a polgári jogvédő a nemzeti kisebbségek jogainak fejlesztésével foglalkozik, és a törvényben meghatározott illetékességeivel összhangban felügyeli a közigazgatási és egyéb illetékes szerveknek a nemzeti kisebbségek egyéni és kollektív jogainak megvalósításával kapcsolatos munkáját.

A polgári jogvédő ellenőrzi a panaszban elmondottakat, vagy a saját kezdeményezése alapján, hogy a közigazgatási szervek, a köztársasági vagyoni jogi ügyész, a közfelhatalmazást gyakorló szervek és szervezetek Szerbia törvényeivel és egyéb jogszabályaival és a jó közigazgatás elveivel összhangban járnak-e el a polgárok ügyeiben.

Szerbia alkotmánya és a polgári jogvédőről szóló törvény szerint a polgári jogvédőnek az a feladata, hogy az intézmény tekintélye által állandóan befolyásolja az emberi szabadságok és jogok tiszteletben tartását. A polgári jogvédőnek az érvek súlyával kell meggyőznie az illetékes állami szerveket a mulasztások létezéséről, azok megszüntetésének és a munkamódszerek megváltoztatásának szükségességéről.

A polgári jogvédő nem „önkéntes” jogi intézmény. A közigazgatási szerveknek törvényes kötelezettsége, hogy együttműködjenek az ombudsmannal, lehetővé tegyék számára a hivatalokba való belépést, és hogy a rendelkezésére bocsássanak minden adatot, függetlenül azok titkosságától, amennyiben ez a folyamatban lévő eljárás érdekében szükséges. A polgári jogvédőnek jogában áll, hogy a közigazgatás minden foglalkoztatottjával beszélgesse, és a tisztségviselőnek kötelessége ezt számára biztosítani.

A polgári jogvédőnek úgyszintén jogában áll javasolni a polgár jogait megsértő tisztségviselő felmentését. Az ellen a közigazgatási dolgozó ellen, aki közvetlenül felelős a polgár jogainak megsértéséért, a polgári jogvédő fegyelmi eljárás indítását kezdeményezheti.

Amennyiben úgy találja, hogy a közigazgatási tisztségviselő vagy a foglalkoztatott cselekménye a bűncselekmény vagy más büntetendő cselekmény elemeit foglalja magában, a polgári jogvédő jogkörébe tartozik, hogy az illetékes szervhez kérelmet, illetve feljelentést nyújtson be büntető-, illetve szabálysértési és más megfelelő eljárást indítására.

12.2.2. ESÉLYEGYENLŐSÉGI BIZTOS

Az esélyegyenlőségi biztos független, önálló és szakosított állami intézmény, amely a hátrányos megkülönböztetés tilalmáról szóló 2009. évi törvény alapján alakult meg.

A biztos működésének jogi keretét a szerb alkotmány, a vonatkozó nemzetközi egyezmények, valamint Szerbia általános és külön diszkriminációellenes törvényei alkotják.

Az intézmény illetékességi körébe tartozik a megkülönböztetés minden formájának és esetének magakadályozása, a természetes és jogi személyek egyenjogúságának a társadalmi élet minden területén való védelme, a megkülönböztetést tiltó jogszabályok alkalmazása feletti ellenőrzés, valamint az egyenjogúság fejlesztése és védelme.

Az esélyegyenlőségi biztos a megkülönböztetésre utaló panaszok alapján eljárást folytat, véleményt mond és ajánlásokat tesz a megkülönböztetés konkrét eseteiben, és a törvényben

meghatározott intézkedéseket tesz. Az érintetteket tájékoztatja azon jogukról, hogy bírósági vagy egyéb eljárást indíthatnak jogaik védelme érdekében, beleértve a békéltető eljárást is, valamint keresetet nyújthat be a hátrányos megkülönböztetés elleni védelem érdekében, a megkülönböztetett személy beleegyezésével. A megkülönböztetés eseteiben szabálysértési feljelentést is tehet a diszkriminációellenes jogszabályokba ütköző cselekmények elkövetői ellen stb. A biztos munkájáról évente jelentést tesz a szerb képviselőháznak.¹⁷

Az esélyegyenlőségi biztos (az 58/2011. számú, 2011. július 29-én keltezett) véleményében megállapította, hogy a Magyar Nemzeti Tanács (MNT) felsőoktatási ösztöndíj-pályázatának több kritériuma is diszkriminatív. Az MNT utóbb módosította a határozat diszkriminatívnak minősített kitételeit.¹⁸

12.3. TARTOMÁNYI SZERVEK

12.3.1. Vajdaság AT Nemzeti Közösségek Tanácsa

Vajdaság Autonóm Tartomány statútumának 40. szakasza új intézményként, „a Képviselőház külön testületként” vezette be a Nemzeti Közösségek Tanácsát (NKT).

A 30 tagból álló testület tagjainak a felét „az összlakosságban többséget alkotó nemzeti közösséghez tartozónak valló képviselők [*vagyis a szerbek – B. A.*] közül választják”, a másik 15 tagot pedig „az összlakosságban kisebbséget alkotó nemzeti közösséghez tartozónak valló képviselők közül választják”.

A kisebbségi nemzeti közösségekhez tartozó képviselők számát a tanácsban „a Képviselőház azon képviselőinek az összlétszámával arányosan határozzák meg, akik magukat az adott nemzeti közösséghez tartozónak vallják”.¹⁹ Amennyiben a Képviselőház összetételében valamely nemzeti közösségnek nincs képviselője, „a döntéshozatalnál kötelezően ki kell kérni ezen nemzeti közösség nemzeti tanácsának a véleményét, ha annak székhelye Vajdaság AT területén van”.

Olyan kérdések megvitatása során, amelyek „közvetett” vagy „közvetlen” kapcsolatban vannak a kisebbséget alkotó nemzeti közösségek jogérvényesítésével, „különösen a kultúra, az oktatás, a tömegtájékoztatás és a hivatalos nyelv- és írásnyelvhasználat területén, kötelezően ki kell kérni a Nemzeti Közösségek Tanácsának a véleményét”. Az NKT határozatait „tagjai összlétszámának szótöbbségével hozza meg”.

Az NKT-nak bővebb szerepköre van, mint a Tartományi Képviselőházban már korábban létező Nemzetek Közötti Viszonyok Bizottságának. A tanácsnak ugyanis kötele-

¹⁷ Bővebben lásd a <http://www.ravnopravnost.gov.rs/honlapon>.

¹⁸ Részletesebben lásd Bozók Antal: Tovább diszkriminál az MNT [online]. *A Magyar Polgári Szövetség honlapja*, 2011. augusztus 16. [http://www.mpsz.net; VajdaságMA \[Tükör\]](http://www.mpsz.net; VajdaságMA [Tükör]), 2011. augusztus 17. <http://www.vajma.info/cikk/tukor/4323/Tovabb-diszkriminal-az-MNT.html>; Bozók Antal: (Félre)tájékoztatás [online]. *VajdaságMA [Tükör]*, 2011. augusztus 21. <http://www.vajma.info/cikk/tukor/4330/Felretajekoztatasi.html>; *VMDP Hírlével*, IX. évf. 2011. augusztus 25. 190. sz.

¹⁹ A képviselők – a rendelet 3/1. szakasza szerint – „nemzeti hovatartozásukról önként, írásos formában, külön formanyomtatványon nyilatkoznak”.

ző véleményalkotási joga van minden olyan kérdésben, amely érinti a közösségek jogait, egymáshoz való viszonyát. Kötelezően ki kell kérni és meg kell vitatni ezt a véleményt. A házbizottság esetében ez nem volt ennyire egyértelmű. Számos olyan kérdés is van, amelyek során a tanácsot külön jogosítványok illetik meg, de ezek elsősorban véleményalkotó és véleményező jellegűek.²⁰

A Tartományi Képviselőház 2010. március 23-i ülésén rendeletet²¹ hozott a Nemzeti Közösségek Tanácsáról, amely a tanács helyzetét és összetételét, a nemzeti hovatartozásról való nyilatkozattétel és a tanács tagok megválasztásának, valamint a testületben való határozathozatal módját és annak hatáskörét, valamint a munkájával kapcsolatos egyéb fontos kérdéseket (1. szakasz) szabályozta.

A Nemzeti Közösségek Tanácsa tagságának megválasztására – első összetételben – 2010. november 25-én került sor.²²

²⁰ A testületről bővebben Varjú Márta: Újabb kisebbségi intézmény. *Magyar Szó*, 2010. március 20. 14.

²¹ A rendelet szövege elérhető: <http://www.skupstinavojvodine.gov.rs/?s=aktAPVSavetNacZajed&mak=OpstaAkta;>
<http://www.skupstinavojvodine.gov.rs/?s=aktAPVSavetNacZajed&j=SRL>

A jogszabály szerb nyelvű címében az odluka, vagyis a döntés, határozat szó szerepel, amit magyar nyelvre (nem megfelelően) rendeletnek fordítottak. A Nemzeti Közösségek Tanácsáról lásd még Vajdaság Autonóm Tartomány Képviselőháza ügyrendjének 75–78. szakaszait is.

„A VMDP továbbra is ellenzi a tartományi és a köztársasági képviselőházban előírányzott nemzeti közösségek tanácsának létrehozatalát. Ez a testület a gyakorlatban a nemzeti tanácsok feletti ellenőrző szerv szerepét tölti be.” (*VMDP Hírlevél*, VIII. évf. 2010. augusztus 21. 173. sz.)

Ágoston Andrásnak, a Vajdasági Magyar Demokrata Párt elnökének véleménye szerint „ezt a testületet a szerb hatalom a különben is rokkant nemzeti tanácsok feletti ellenőrző szervként iktatta be a kisebbségi egyenjogúság megvalósítására szolgáló testületek sorába”. (*VMDP Hírlevél*, VIII. évf. 2010. szeptember 21. 188. sz.)

²² H. Gy. – vm: Megalakult a Nemzeti Közösségek Tanácsa. *Magyar Szó*, 2010. november 26. 4.

Egy év kellett ahhoz, hogy a vajdasági parlamentben létrejöhöz az összhang a Nemzeti Közösségek Tanácsának megalkulásához. Amint tegnap [azaz 2010. november 25-én – B. A.] napirendre került a kérdés, Borko Ilić, a Szerbiai Demokrata Párt frakcióvezetője kifogást emelt mondván: pártja nem látja értelmét a tanács megalapításának, mert szerinte semmi sem igazolja a létrejöttét, ezért az SZDP nem vett részt a listaállítás folyamatában. Nem jelölt senkit, képviselői pedig nem szavaztak, fenntartották azonban a jogot arra, hogy bíráljanak. Szóva tették például azt, hogy a többségi listán bejutott, valamely nemzeti kisebbséghez tartozó képviselők mi jogon kerülnek be automatikusan a tanácsba. Egeresi Sándort, a parlament elnökét ráadásul kritizálták azért is, mert szerintük ő nem lehet csak kisebbségi képviselő a parlament elnökeként, hiszen Vajdaság többi polgárát is képviselnie kell. Az elnök erre a kérdésre válaszolva elvetette a vádakát, és felkérte a jelenlevőket, hogy a konkrét témakörrel szólnak, és ha lehet, működjenek együtt hatékonyan – olvasható az idézett írásban. Alakuló ülését a tanács 2011. január 27-én tartotta meg. Elnökévé Leona Vislavskit, elnökhelyettesé pedig Milivoj Vrebalovot választották (v.m: Megalakult a Nemzeti Közösségek Tanácsa. *Magyar Szó*, 2011. január 28. 1., 5.). Egyhangúlag meghozott döntésekkel választották meg 2011. december 14-én a Tartományi Képviselőházban a Nemzeti Közösségek Tanácsának új elnökét és alelnökét. Az új elnök Predrag Mijić, a Demokrata Párt tartományi képviselője, aki korábban a csókai polgármesteri funkciót is betöltötte. Alelnöknek Leona Vislavskit, a Demokrata Párt tartományi képviselőjét választották meg, aki eddig a testület elnöki tisztségét töltötte be. A megbízatások egy évre szólnak. (A szabályzat szerint az egyik évben a tanács szerb csoportjának köréből választják meg az elnököt, a kisebbségek közül az alelnököt, a következő évben pedig fordítva.)

„E tanács a képviselőház egy új testületének számít, így bele kell még rázódnunk a munkába. Az elmúlt időszakban a vajdasági iskolák névváltoztatási kérdéseivel, továbbá az alapítói jogok részleges átruházásával foglalkoztunk a leginkább. Ezenkívül azokat a döntéseket is osztályoztuk, melyek a kisebbségek hivatalos nyelvhasználatára vonatkoztak. Megtiszteltetés és felelősség is számomra e funkció, a tartományban ugyanis mindig érdekes és érzékeny témának számított az itt élő nemzetiségi közösségek jogainak megvalósítása” – nyilatkozta Mijić. (Virág Árpád: Predrag Mijić a Nemzeti Közösségek tanácsának új elnöke. *Magyar Szó*, 2011. december 15. 5.)

A Tartományi Képviselőház 2013. február 14-i ülésén a képviselők megválasztották a Nemzeti Közösségek Tanácsának új tagjait.

A szerb nemzeti közösséghez tartozó képviselők közül a tanácsba a következő képviselők jutottak be: Srdjan Zavišin, Života Lazarević, Predrag Berić, Petar Andrejić, Tanja Dokmanović, Milivoj Vrebalov, Predrag Mijić, Goran Paunović, Milan Vlaisavljević, Nada Bodrožić, Stojanka Lekić, Laura Rajnović Evetović, Dušan Jakovljević, Gavra Avramov és Marijana Četojević.

A tanács másik 15 tagját a nemzeti kisebbségi képviselők közül választották meg, éspe-dig Tobiás József, Zsíros Jankelić Anikó, Szántó Róbert, Bíró István, Pásztor István, Kávai Szabolcs, Egeresi Sándor, Martin Zloh, Bohuš Jan, Pelt Ilona, Slavko Parać, Mata Matarić, Daniel Petrović, Sofija Bolinowska és Slavko Rac személyében.

A tanács elnökének a testület 2013. március 6-i alakuló ülésén Egeresi Sándort, a Vajdasági Magyar Szövetség frakcióvezetőjét, alelnökének pedig dr. Života Lazarevićet, a Jobb Vajdaságért – Bojan Pajić képviselőcsoport tagját választották.²³

Az NKT létrehozása után felmerült a Tartományi Képviselőház (továbbra is létező) Nemzetek Közötti Viszonyok Bizottsága (lásd a 12.3.2. alatt) és a tanács egymás közti viszonyának, valamint a bizottság további létjogosultságának a kérdése is. (A bizottság egyébként eddig sem sokat hallatott magáról.) Külön kérdésként vetődik fel a nemzeti kisebbségi tanácsok és a képviselőházi NKT egymás közti viszonya. Olyan vélemények is vannak, hogy az NKT-t egyenesen azért hozták létre, hogy „felügyelet alatt tartsa a nemzeti tanácsokat”. A Vajdasági Magyar Demokrata Párt (VMDP) szerint „ez a testület, amelynek létrehozatala a köztársasági képviselőházban is várható, nem lehet más, mint egy újabb ellenőrző szerv, amelynek a célja a renitenskedő kisebbségek egyenkénti vagy csoportos megfenyítése”.²⁴

A Tartományi Képviselőház egyik alapvető funkciója a nemzetek közötti viszonyok alakítása, illetve a nemzeti kisebbségi jogok érvényesítése. Nem az a kérdés tehát, hogy ezt saját hatáskörben, házbizottság vagy „külön testület” által teszi, hanem hogy ezen a területen milyen eredményeket tud (vagy nem tud) felmutatni. A gyakorlat mutatja majd meg azt is, hogy a Képviselőház az NKT által „korlátozni kívánja-e a nemzeti tanácsok munkáját”, vagy „azokkal párhuzamos intézményt hozott létre”.

²³ Halász Gyula: Összehangoltabbá válhat a parlamenti munka. *Magyar Szó*, 2010. november 26. 5.; Virág Árpád: A közbiztonságról vitázna az ellenzék, *Magyar Szó*, 2013. február 15. 1., 5.; Održana 14. sednica Skupštine Autonomne Pokrajine [Megtartották a Tartományi képviselőház 14. ülését]. Vojvodine <http://www.skupstinavojvodine.gov.rs/?s=Vesti&mak=Vesti&iid=8077>; szb: Az intézményes kapcsolatrendszer alapjai. *Magyar Szó*, 2013. március 7. 5.

²⁴ Ágoston András: Egy újabb fék a rendszerben. *VMDP Hírlevél*, VIII. évf. 2010. november 26. 239. sz.; http://www.vmdp.org.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=364:hirlevel-viii-evf-239-szam&catid=9:arhivum&Itemid=16; <http://www.vajma.info/cikk/tukor/3787/>

12.3.2. Vajdaság Autonóm Tartomány Képviselőházának Nemzetek Közötti Viszonyok Bizottsága

Vajdaság Autonóm Tartomány Képviselőháza 2010. június 17-én elfogadott ügyrendje²⁵ szerint a Képviselőház hatáskörébe tartozó kérdések megtárgyalása és megvitatása, az aktusok előterjesztése, a meghatározott területek helyzetének áttekintése és egyéb teendők ellátása végett állandó munkatestületként bizottságok alakulnak (40. szakasz).

A bizottságok elnökét és tagjait a Képviselőház elnöke a képviselőcsoportok elnökével, illetve a Képviselőházba bejutott politikai pártok képviselőivel való egyeztetés után javasolja, az illető képviselőcsoport tagjainak számával arányosan (41. szakasz). A bizottságoknak elnöke és tíz tagja van, ha az ügyrend máshogy nem rendelkezik (43. szakasz).

A Képviselőháznak 20 állandó bizottsága van (46. szakasz), amelyek között van a Nemzetek Közötti Viszonyok Bizottsága (tizenkettedikként feltüntetve).

A Nemzetek Közötti Viszonyok Bizottsága megvitatja a nemzeti viszonyokkal, az emberi és nemzeti kisebbségi jogok védelmével és megvalósításával kapcsolatos határozatok és általános aktusok javaslatait, és intézkedéseket javasol ezekre a területekre vonatkozóan, továbbá a tartományban élő nemzetekhez és a nemzeti kisebbségi közösségekhez tartozók oktatási, kulturális és tájékoztatási jogaira vonatkozóan a nemzetek és nemzeti kisebbségek nyelvén, figyelemmel kíséri a hivatalos nyelv- és íráshasználati jog megvalósulását, valamint a nemzetek közötti viszonyok egyéb kérdéseit (58. szakasz).

A Képviselőház az egyes jelenségekről vagy eseményekről szóló tények megállapítása céljából a képviselők közül tényfeltáró bizottságokat és különbizottságokat alakíthat. A bizottság megalakításáról szóló határozat megállapítja annak feladatát és összetételét (71. és 73. szakasz).

12.3.3. Nemzeti Közösségek Tartományi Tanácsa

A Tartományi Végrehajtó Tanács (TVT) a 2006. augusztus 30-ai határozatával²⁶ megalakította a (19 tagú) Nemzeti Közösségek Tartományi Tanácsát.²⁷ A testület 2007. január 8-án tartotta meg alakuló ülését.²⁸

Az új vajdasági kisebbségügyi testület a szerbiai szinten, a szerb kormány 2004. szeptember 16-i rendelete alapján felállított Köztársasági Kisebbségügyi Tanács²⁹ vajdasági/tartományi megfelelője.

²⁵ A képviselőházi ügyrend szövege elérhető: <http://www.skupstinavojvodine.gov.rs/?s=aktAPV011&mak=OpstaAkta>
A Nemzetek Közötti Viszonyok Bizottságának összetétele és a további részletek elérhetők: <http://www.skupstinavojvodine.gov.rs/?s=odbornedjunacionalni&mak=RadnaTela>

²⁶ Lásd még Bozókai Antal: Újabb kirakattestület [online]. *Vajdaság/MA*, 2007. január 17. <http://www.vajdasagma.info/universal.php?rovat=tukor>

²⁷ Határozat a Tartományi Nemzeti Közösségek Tanácsának megalakításáról. *Službeni list AP Vojvodine [VAT Hivatalos Lapja]*, 2006. szeptember 13. 11. sz.

²⁸ Megalakult a kisebbségi tanács. *Magyar Szó*, 2007. január 9. 5.

²⁹ Uredba o obrazovanju Saveta Republike Srbije za nacionalne manjine [Rendelet a Szerb Köztársaság Nemzeti Kisebbségügyi Tanácsáról]. *Službeni glasnik RS [az SZK Hivatalos Közlönye]*, 2004. szeptember 17. 104. sz.

A szerbiai és a vajdasági testület összetétele szinte csaknem azonos. Mindkét testületben helyet kaptak ugyanis a köztársasági, illetve tartományi kormány tagjai és a nemzeti kisebbségi tanácsok elnökei.

A határozat 2. szakasza szerint a tanács feladata, hogy:

- „1. megvitassa a nemzeti közösségek helyzetének és jogérvényesítésének területén a törvénytervezeteket és egyéb köztársasági és tartományi jogszabályok tervezetét, és erről véleményt mondjon a Végrehajtó Tanácsnak;
2. figyelemmel kísérje és megvitassa a tartományban élő nemzeti közösségek jogérvényesítésének és a nemzetek közötti viszonyok állását a tartományban;
3. intézkedéseket javasoljon a nemzeti közösségek teljes és hatékony egyenjogúságának fejlesztésére, és megvitassa más szervek és testületek e célból javasolt intézkedéseit;
4. figyelemmel kísérje a nemzeti közösségek nemzeti tanácsainak és a Szerb Köztársaság, a tartomány, Újvidék város és a községek illetékes szervei együttműködésének megvalósítását;
5. együttműködjön a Szerb Köztársaság Nemzeti Kisebbségügyi Tanácsával és a Szerb Köztársaság, valamint a Tartomány más szerveivel és testületeivel;
6. megvitassa a nemzeti tanácsok működési feltételeit;
7. megvitassa a nemzetközi kötelezettségeknek a tartományban élő nemzeti közösségek tagjai jogérvényesítése tekintetében való megvalósítását és a nemzeti tanácsok nemzetközi együttműködését;
8. a tartományi jogszabályokban meghatározott egyéb teendőket lásdon el.”³⁰

³⁰ Odluka o obrazovanju Pokrajinskog Saveta nacionalnih zajednica. *Službeni list APV* [VAT Hivatalos Lapja], 2006. szeptember 13. 11. sz. Uo. a magyar nyelvű szöveg.

A tartományi kormány 2013. július 10-én elfogadta a Nemzeti Közösségek Tartományi Tanácsának megalakításáról szóló javaslatot. Ezzel valójában újraalakította a korábbi testület, amelynek a munkájáról a közvélemény egyébként nem sokat hallott. Az időszakinak nevezett munkatestület feladata, hogy „gondot viseljen a vajdasági nemzeti kisebbségek vallási, nyelvi és művelődési sajátosságainak megőrzéséről, fejlesztéséről, valamint védelméről”. A Tanács figyelemmel kíséri és megvitatta a nemzeti közösségek jogainak megvalósulását és a nemzetek közötti viszonyok alakulását a Tartományban, továbbá javaslatokat tesz ezen közösségeknek egyenrangúságának fejlesztése érdekében – áll a tartományi kormány közleményében. Bojan Pajtićon, a tartományi kormány elnökén kívül a testületben helyet kapott a tartományi kormány négy tagja és a Vajdaságban élő 14 nemzeti közösség nemzeti tanácsának elnöke is. Tanjug: Osniva se Pokrajinski savet nacionalnih zajednica [online]. *Blic*, 2013. július 10. <http://www.blic.rs/Vesti/Vojvodina/392794/Osniva-se-Pokrajinski-savet-nacionalnih-zajednica>; Beta: Obrazuje se Pokrajinski savet nacionalnih zajednica [online]. RTV, 2013. július 10. http://www.rtv.rs/sr_lat/vojvodina/novi-sad/obrazuje-se-pokrajinski-savet-nacionalnih-zajednica_406468; Pokrajinski savet nacionalnih zajednica zahteva od Republike da finansira RTV [online]. Zvanična internet prezentacija Vlade Autonomne Pokrajine Vojvodine, 2013. július 12. http://www.vojvodina.gov.rs/index.php?option=com_content&task=view&id=8080&Itemid=1; Vajdasági követelés: A szerb költségvetésből pénzeljék a Vajdasági RTV-t [online]! VajdaságMa, 2013. július 12. <http://www.vajma.info/cikk/vajdasag/15738/Vajdasagi-koveteles-A-szerb-koltsegvetesbol-penzeljek-a-Vajdasagi-RTV-t.html>; Ágoston András: Fő az ellenőrzés, meg a politikai előny. *VMDP Hírlevél*, XI. évf. 2013. július 12. 160. sz.

A szerbiaihoz hasonlóan a tanács elnöke Bojan Pajtić tartományi kormányfő. A tanács további nyolc tagja, vagyis tagjainak többsége egyben a végrehajtó tanács alelnöke (3), illetve tagja is (5): a tudományügyi és technológiafejlesztési, az oktatási és művelődési, a tájékoztatási, pénzügyi és a sportügyi és ifjúsági tárca vezetője. A testület tagjai még a Vajdaság területén működő nemzeti kisebbségi tanácsok elnökei is.

Az ellen természetesen senkinek nem lehet kifogása, hogy a TVT valamely működési területére munkatestületet alakítson. A tanács összetétele viszont már erősen kifogásolható. Miért van szükség arra, hogy a TVT tagjai egy olyan munkatestületben legyenek, amely „megvitatja a nemzeti közösségek helyzetének és jogérvényesítésének területén a törvénytervezeteket és egyéb köztársasági és tartományi jogszabályok tervezetét, és erről véleményt mondjon a Végrehajtó Tanácsnak”?

A tartományi testületben többségben vannak a TVT tagjai, akik a tanácsban véleményt mondanak, amiről aztán a TVT ülésén saját maguk döntenek. A két tanács és illetékességi köre is szinte teljesen megegyezik. Kuriózumnak számít az is, hogy olyan „időszaki” testülettől van szó, amely „szükség szerint, de évente legalább kétszer összeül”.

Amennyiben a TVT-nek szüksége volt/van egy olyan munkatestületre, amely segítené munkájának, illetve az egyes kérdésekről szóló döntéshozatalnak az előkészítését, nem az lett volna a normális, ha olyan testületet alakít, amelybe a téma szakértői, illetve a nemzeti kisebbségi közösségek tekintélyes tagjai kerülnek be? Olyan testület is elképzelhető lett volna, hogy a nemzeti tanácsok képviselői – a TVT tagjai nélkül, de szakemberek bevonásával – vitatják meg a kisebbségeket érintő kérdéseket, és állásfoglalásaikat továbbítják az illetékes hatalmi szerveknek.

Külön probléma, hogy most – miután a tanács megalakult – tovább fog-e működni a nemzeti tanácsok koordinációs testülete, hiszen mindkét testületben a nemzeti tanácsok elnökei is ott ülnek?

A tartományi kormányfő korábban is tartott tanácskozásokat a nemzeti tanácsok elnökeivel. Nem világos tehát, hogy miért volt szükség erre az újabb kirakattestületre.

12.3.4. Tartományi Oktatási, Közigazgatási és Nemzeti Közösségi Titkárság

A Tartományi Oktatási, Közigazgatási és Nemzeti Közösségi Titkárság a volt Tartományi Jogalkotási, Közigazgatási és Nemzeti Kisebbségi Titkárságnak és a Tartományi Oktatási Titkárságnak a 2011. április 5-i, a tartományi közigazgatásról szóló tartományi képviselőházi rendelet³¹ alapján történt egyesítésével jött létre.

A titkárság – a rendelet 53. szakasza értelmében – a tartománynak az alkotmánnyal, a törvényekkel és a statútummal meghatározott jogköreivel összhangban – tartományi közigazgatási teendőket lát el a nemzeti kisebbségi közösségek oktatása területén, a Képviselőház

³¹ *Službeni list APV* [VAT Hivatalos Lapja], 2010. március 23. 4. sz.; 2011. április 5. 4. sz. <http://www.skupstinavojvodine.gov.rs/?s=aktAPV&PokrajinskaUprava&mak=OpstaAkta>

vagy a tartományi kormány részére készülő olyan intézkedésekkel kapcsolatban, amelyekkel részletesen szabályozzák és biztosítják a nemzeti kisebbségi közösségek anyanyelvű oktatási jogának érvényesítését az oktatás valamennyi szintjén, és felügyeletet gyakorol alkalmazásuk felett; a hatáskörébe tartozó területeken figyelemmel kíséri, felügyeli és támogatja a Vajdaság AT által alapított intézmények és közszolgálatok működését; az illetékes miniszterrel egyetértésben jóváhagyja a nemzeti kisebbségi közösségekhez tartozó egyes tantárgyak tankönyveit és a taneszközöket, az egyes tantárgyak tantervét és az óraterveket, valamint megállapítja a nemzeti kisebbségi közösség nyelvén folyó tanítás megszervezésének feltételeit és módját; jóváhagyja a nemzeti kisebbségi közösségek nyelvére vonatkozó tankönyveket és taneszközöket, és véleményez a tantervek és óratervek meghozatalának során, és meghozza a nemzeti kisebbségi közösségek nyelvére vonatkozó tanterveket.

A titkárság biztosítja a jogszabályoknak és egyéb rendelkezéseknek a nemzeti közösségek nyelvére való fordítását, és egyéb fordítói és tolmácsi teendőket lát el a tartományi és más szervek számára; figyelemmel kíséri, elemzően felméri az emberi és kisebbségi jogok védelme és érvényesítése területén uralkodó állapotokat, valamint ezen a területen intézkedésekre tesz javaslatokat, és intézkedik. A hivatalos nyelv és írás használatának, a bírói vizsga, az állami szakvizsga, a bírósági tolmácsok, a kisajátítás és a pecsétek kérdéskörében a törvénnyel összhangban, a számára átadott jogkörökben azokat az államigazgatási teendőket látja el, amelyeket törvényileg a Vajdaság AT szerveire ruháztak át. A titkárság keretében működik a nemzeti közösségek jogaival megbízott szolgálat, a fordítószolgálat és az egyházakkal és felekezetekkel megbízott szolgálat.³²

Deli Andor tartományi oktatási, közigazgatási és nemzeti közösségi titkár

³² Elérhetősége: <http://www.puma.vojvodina.gov.rs/index.php?lang=3&PHPSESSID=tqqe4cedn7ari6kse0flsnv72>

12.4. TARTOMÁNYI OMBUDSMAN

Szerbiában az ombudsmant mint állami intézményt először a Tartományi Képviselőház 2002. december 31-i határozata³³ vezette be, majd beemelték a tartomány 2009. évi statútumába is (61. szakasz).

A határozat előírja a „tartományi ombudsman” intézményének „mint független és önálló szervnek” a megalakítást, amely „gondoskodik valamennyi személy alkotmányban szavatolt, nemzetközi emberjogi szerződésekben megerősített és közzétett, a nemzetközi jog általános elfogadott szabályaiban, Vajdaság Autonóm Tartomány törvényében és jogszabályaiban foglalt emberi és szabadságjogainak védelméről és fejlesztéséről” (1. szakasz).

Ombudsmannak megválasztható az a személy (7. szakasz), aki jugoszláv állampolgár, okleveles jogász, kiemelt szakmai képességű és magas fokú erkölcsi feddhetetlenségű, az emberi jogok, a közigazgatás vagy az igazságügy terén legalább 7 évi szakmai gyakorlatot szerzett, aki nem volt elítélve, és aki ellen nem folytatnak büntetőeljárást.

Tisztsége összeférhetetlen az egyéb köztisztviség betöltésével vagy foglalkozásszerű tevékenységgel, a politikai pártokban vagy szervezetekben, szakszervezetekben, vállalatok és intézmények igazgató- és felügyelőbizottságaiban betöltött tagsággal, továbbá más olyan tevékenységgel és feladatkörrel való foglalkozás, amely hatással lehet az önállóságára és függetlenségére.

Az ombudsman nem vonható felelősségre vagy nem büntethető a kifejtett véleményéért vagy az e határozatban megállapított hatáskörének ellátásában foganatosított cselekmények miatt (8. szakasz).

Az ombudsman megbízási ideje megszűnik a személyes kérelmére, halála esetén, megbízási idejének leteltével, munkaképességének tartós elvesztésével vagy a nyugdíjba vonulási feltételek meglétével (9. szakasz).

A Tartományi Képviselőház erre a tisztségre 2003. szeptember 24-én Petar Teofilovićot választotta meg. 2009. október 15-étől a 2010. július 3-án elhunyt Dejan Janča (1928) volt a tartományi ombudsman. A megüresedett tisztségre a Képviselőház 2010. október 11-én Heinrich Muškinja Anikót, az emberjogi és kisebbségi minisztérium kisebbségi kérdésekkel megbízott államtitkárát nevezte ki.³⁴

A határozat az ombudsman mellett öt helyettesnek – az említett feltételekkel való – kinevezését is előírja, amelyek közül az egyik a nemzeti kisebbségek jogainak védelmével van megbízva. Ez a helyettes a következő feladatköröket (15. szakasz) látja el:

- figyelemmel kíséri a nemzeti kisebbségek jogairól szóló nemzetközi normák és a nemzeti kisebbségek jogairól szóló törvény alkalmazását,

³³ Odluka o pokrajinskom ombudsmanu [Határozat a tartományi ombudsmanról]. *Službeni list Autonomne Pokrajine Vojvodine* [VAT Hivatalos Lapja], 2002. december 31. 23. sz.; A határozat a megjelentetésétől számított nyolcadik napon, vagyis 2003. január 8-án lépett hatályba.

³⁴ Elhunyt dr. Dejan Janča tartományi ombudsman. *Magyar Szó*, 2010. július 5. 4.; Heinrich Muškinja Anikó a tartományi ombudsman. *Magyar Szó*, 2010. október 12. 1., 5. Lásd még Pesevszki Evelyn *Fel nem ismert lebetőség* című írását (*Magyar Szó*, 2013. május 8. 1., 5.)

- információkat gyűjt a nemzeti kisebbségek jogairól szóló törvény és egyéb jogszabályok alkalmazásáról,
- felügyeli a gyakorlatot és folyamatosan figyelemmel kíséri a nemzeti kisebbségek jogainak érvényesítését a társadalmi élet különféle területein,
- felügyeli az új jogszabályok meghozatalának folyamatát vagy a hatályos jogszabályok módosítását mindazokon a területeken, amelyek kapcsolatban vannak a nemzeti kisebbségek helyzetével és jogainak érvényesítésével,
- az illetékes szerveknek tanácsokat ad a nemzeti kisebbségek jogainak védelmére vonatkozó jogszabályok meghozatalával, módosításával és kiegészítésével, valamint az ezen jogszabályok alkalmazásával kapcsolatban,
- elkészíti az ombudsman évi jelentésének a nemzeti kisebbségek jogainak érvényesítésére vonatkozó részét, amelyben részletesen feldolgozza az ezen jogok megsértésének eseteit,
- értesíti az illetékes szerveket és a szélesebb körű nyilvánosságot a nemzeti kisebbségi jogok állapotáról, a saját kezdeményezésére vagy egyének kérelmére közleményt ad ki a nemzeti kisebbségek jogainak megsértéséről,
- átveszi és megvizsgálja a nemzeti kisebbségek jogainak megsértésére vonatkozó folyamodványokat,
- közvetít a nemzeti kisebbségek jogainak megsértésével kapcsolatos viták békés megoldásában,
- a nemzeti kisebbségek jogainak megsértésekor az illetékes szerveknél büntető-, fegyelmi és egyéb eljárások indítását kezdeményezi,
- megszervezi a nemzeti kisebbségek jogainak érvényesítéséről és tiszteletben tartásáról szóló tanácskozásokat, és részt vesz előkészítésükben,
- nyilvános kampányokat szervez (és részt vesz azok előkészítésében) a nemzeti kisebbségek jogainak érvényesítését jelentősen befolyásoló kérdésekről, valamint az ezen jogok érvényesítésével kapcsolatos problémákról,
- a közvéleménynek a nemzeti kisebbségek jogainak érvényesítésében jelentkező problémákkal kapcsolatos ismereteinek emelésére, továbbá e jogok védelmének fejlesztésére intézkedéseket tesz,
- kezdeményezi és támogatja a nemzeti kisebbségek jogainak tiszteletben tartására irányuló képzést,
- együttműködik és tapasztalatot cserél a nemzeti kisebbségi jogok védelmével kapcsolatban más ombudsmanokkal és ombudsmanhelyettesekkel az országon belül és külföldön,
- az ombudsman határozatával összhangban egyéb feladatkört lát el.

A helyettes megbízatási ideje hat évig tart, éppúgy, mint az ombudsmané. Ugyanezen tisztségre a helyettes egymás után legfeljebb kétszer választható meg.

Az ombudsmannak a nemzeti kisebbségek jogainak védelmével megbízott első helyettese (a korábban ügyvéd) Góbor Zoltán volt. 2009. december 18-án erre a tisztségre

Vukašinović Évát nevezték ki, aki nem sokkal ezután kijelentette: „Igyekszem nem foglalkozni politikával.”³⁵

A tartományi ombudsmannak területi irodái vannak Szabadkán és Pancsován. Újvidéken 2010. június 25-én városi ombudsmant neveztek ki.³⁶

A helyi önkormányzatokról szóló törvény 97. szakasza szerint a helyi önkormányzati egységben létre lehet hozni az ombudsman (vagy ahogyan a törvény nevezi: a „polgári jogvédő” („zaštitnik građana”) intézményét, amelynek illetékességi körébe tartozik a polgárok jogai tiszteletben tartásának ellenőrzése, azoknak a sérelmeknek a megállapítása, amelyeket a közigazgatási szervek és közhivatalok egyes intézkedésekkel, cselekedetekkel vagy tétlenség-gel követtek el, amikor az önkormányzati egység előírásainak és általános rendelkezéseinek a megsértéséről van szó. Két vagy több helyi önkormányzati egység határozatot hozhat a közös ombudsman foglalkoztatásáról. Az ombudsman illetékességét és meghatalmazását, eljárási módját, megválasztását és tisztségének megszűnését a statútum és egyéb általános rendelkezések rendezik.

Egyes községekben, mint például Nagybecskerekben, Topolyán és Zomborban már működik a községi polgári jogvédő intézménye.

12.5. NEMZETEK KÖZÖTTI KÖZSÉGI VISZONYÜGYI TANÁCS

A 2007. évi helyi önkormányzatokról szóló törvény 98. szakasza jogi alapot képez a nemzetek közötti viszonyokkal foglalkozó tanácsok alakítására a „vegyes nemzeti összetételű” községekben.

Vegyes lakosságú önkormányzati egységeknek azok számítanak, amelyekben „egy nemzeti kisebbség tagjainak száma meghaladja az összlakosság 5%-át, illetve amelyekben a nemzeti kisebbségekhez tartozók – a 2002. évi népszámlálási adatok szerint – meghaladják az illető önkormányzati egység összlakosságának 10%-át”.

A tanács tagjai a szerb népnek és azoknak a nemzeti kisebbségeknek a képviselőiből tevődnek össze, amelyek a lakosságban legalább 1%-ban vesznek részt azzal, hogy „sem a szerb népnek, sem valamely nemzeti kisebbségnek nem lehet többsége a tanácsban”. Illetékességi körébe „a nemzeti egyenrangúság megvalósításának, védelmének és fejlesztése kérdéseinek megvitatása” tartozik. Döntéseit „egyöntetű véleménnyel” hozza meg, konszenzusos alapon működik.

A törvény 98. szakaszának szövege a következő:

„A vegyes nemzeti összetételű helyi önkormányzati egységekben nemzetek közötti viszonyügyi tanács alakul önálló munkatestületként, amelyet a szerb nép és a nemzeti kisebbségek képviselői alkotnak ezzel a törvénnyel és a statútummal összhangban.

³⁵ F-ch, Szégyenfalat állítunk. *Családi Kör*, 2010. február 4. 17.

³⁶ (szb): Városi ombudsman. *Magyar Szó*, 2010. október 12. 6.

A vegyes nemzeti összetételű helyi önkormányzati egységnek e törvény értelmében azokat a helyi önkormányzati egységeket kell tekinteni, amelyekben egy nemzeti kisebbséghez tartozó lakosok az összlakosság több mint 5%-át képezik, vagy pedig az össz nemzeti kisebbségekhez tartozók az összlakosság 10%-ánál nagyobb számban vesznek részt a Szerb Köztársaság legutóbbi népszámlálási adatai szerint.

A nemzeti viszonyügyi tanácsban képviselői lehetnek a szerb népnek és azoknak a nemzeti kisebbségeknek, amelyeknek a száma meghaladja a helyi önkormányzati egység összlakosságának az 1%-át.

A tanács megvitatja a nemzeti egyenjogúság megvalósításával, védelmével és előmozdításával kapcsolatos kérdéseket, a törvénnyel és a statútummal összhangban.

A testület tevékenységi körét, összetételét, megválasztását és munkamódját a helyi önkormányzati egység képviselő-testülete határozattal rendezi, amelyet a tanácsstagok többségének szavazatával fogad el a statútummal összhangban.

A nemzetek közötti viszonyügyi tanács tagjai jelölésének és megválasztásának biztosítania kell a szerb nép és a nemzeti kisebbségek arányos képviseletét azzal, hogy sem a szerb népnek, sem pedig egyetlen nemzeti kisebbségnek sem lehet többsége a tanácsban.

Azoknak a nemzeti kisebbségeknek az esetében, amelyeknek választott nemzeti tanácsuk van, a nemzeti kisebbségek képviselőit a tanácsba a nemzeti tanács javaslatára választják.

A nemzeti viszonyügyi tanács határozatait a tanácsstagok konszenzussal hozzák meg.

A tanács álláspontjairól és javaslatairól értesíti a helyi önkormányzati egység képviselő-testületét, amely köteles azokkal kapcsolatban állást foglalni az első következő ülésén, de legkésőbb 30 napos határidőn belül.

A helyi önkormányzati egység képviselő-testülete és végrehajtó szervei kötelesek a nemzeti egyenjogúsággal kapcsolatos minden határozatról véleményüket előzőleg megküldeni a tanácsnak.

A nemzeti viszonyügyi tanácsnak joga van az Alkotmánybíróságnál alkotmányossági és törvényességi eljárást indítani a helyi önkormányzati egység képviselő-testülete által hozott határozat vagy egyéb általános aktus kapcsán, amennyiben úgy értékeli, hogy ezekkel közvetlenül sérültek a szerb nép és a nemzeti viszonyügyi tanácsban képviselt kisebbségek tagjainak jogai, valamint jogában áll ugyanezen feltételek mellett Szerbia Legfelsőbb Bíróságánál kezdeményezni a kivizsgálási eljárást, hogy a helyi önkormányzati egység képviselő-testületi határozata vagy egyéb általános aktusa összhangban van-e a statútummal.³⁷

Szerbiában (a legutóbbi népszámlálási adatok szerint) a 169 önkormányzatból 68 többnemzetiségűnek számít, amelyek közül 41 Vajdaságban (a tartomány 45 községe közül), 27 pedig szűkebb Szerbiában található.

³⁷ Zakon o lokalnoj samoupravi. *Službeni glasnik RS* [az SZK Hivatalos Közlönye], 2007. december 29. 129. sz.

Az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (EBESZ/OEBS) szerbiai küldöttsége kezdettől fogva tevékenyen támogatta a tanácsok megalakítását és munkáját. Ezek megalakítására mégis csak 2004 második felében került sor, és eddig – az EBESZ 2009. évi kiadványa szerint³⁸ – összesen 43 tanács alakult meg, közülük 33 Vajdaságban.

A helyi önkormányzati törvény hiányos és nem eléggé világos rendelkezése miatt a tanácsok sok esetben nem tehetnek eleget a törvény szabta feladataiknak. A helyi önkormányzatok szűk (szakemberi és anyagi) lehetőségeik miatt „önkéntesen döntenek a tanács megalakításáról, illetékességi köréről és munkamódszeréről, aminek következménye a terméketlen káosz ezen a területen, és a nemzetek közötti viszonyokkal foglalkozó tanácsok teljes vagy részleges működésképtelensége” – olvasható az EBESZ publikációjában.

A tanácsok működésének külön problémája, hogy döntéseiket egyhangú szavazással kell meghozniuk. Ennek következtében a testület képtelen döntést hozni, ha a tanácstagok nem tudnak közös véleményre jutni. Úgy látszik, hogy a községekben nincs megfelelő számú, a nemzeti viszonyokban (az ezek szabályozására vonatkozóan) jártas szakember sem. Az eredetileg még 2002-ben meghozott helyi önkormányzati törvény 2007. évi módosítása sem javított az eddigi helyzeten – az ismételt jogalkotási hiányosságok miatt.

Olyan, az interetnikus viszonyok szempontjából neuralgikus községben, mint például Szabadkán, még az is vitatott, hogy „kik lehetnek ennek a tanácsnak a tagjai”. Nem csoda, hogy a testület munkájában „lehetetlen volt konszenzusra jutni bármilyen témában”.³⁹

Temerinben, ahonnan úgyszintén számos alkalommal érkezett „magyarverésről” és magyarellenes falfirkákról hír, a képviselő-testület nemzetiségi viszonyokkal foglalkozó tanácsának munkájáról nem is hallani. Sokan azt sem tudják, hogy a községben ilyen testület létezik. Pedig ennek lenne a feladata, hogy a megromlott interetnikus viszonyokat megvitassa, és javaslatokat tegyen a helyzet rendezésére. A képviselő-testületnek (nem csak Temerinben) ezért kötelessége lenne a tanács munkájának a megvizsgálása és a testület elnöke, valamint tagjai felelősségének megállapítása.⁴⁰

³⁸ *Saveti za međunacionalne odnose* [Nemzeti viszonyügyi tanácsok]. Beograd, 2009, Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju, Misija u Beogradu, 7. A 2002-es helyi önkormányzatokról szóló (első) törvény alapján 2004-ig sehol sem alapítottak nemzetek közötti viszonyokkal foglalkozó tanácsot. (Halász Gyula: Tanácstalanul. *Magyar Szó*, 2009. november 28. 16.)

A Csókán 2010. október 11-én megtartott kerekasztal-értekezletről szóló tudósítás szerint „41 vajdasági községből 27-ben döntöttek a tanácsok életre hívásáról, de mindössze 18-ban nevezték ki a fontos testületek tagjait”. A résztvevők abban állapodtak meg, hogy „az illetékes tartományi titkárság mielőbb tisztázza a nemzetek közötti viszonyok tanácsai megalakítása és működtetése körül felmerült kérdéseket és félreértéseket, mert csak ezek rendezése után kezdődhet meg az érdemi munka a tanácsokban”. (Gergely József: Az érdemi munka még várta magát. *Magyar Szó*, 2010. október 14. 9.)

2011. január végén, Csókán alakult „nemzetek közötti viszonyokat ápoló bizottság” (Gergely József: Jogok és elvek, *Magyar Szó*, 2011. február 3. 9.). Ezzel az ilyen jellegű vajdasági önkormányzati bizottságok száma 34-re növekedett.

³⁹ Halász: i. m. (38. lábjegyzetben).

⁴⁰ A temerini községi képviselő-testület 2009. március 30-án megalakította a községi biztonsági tanácsot, amire nem utolsósorban az utóbbi időben tapasztalható, nyugtalanságot kiváltó magyarverések, falfirkák, közrend és nyugalom elleni vétségek elharapózása adott okot. A tanácsban helyet kapnak az önkormányzat, az állami szervek és a helyi média képviselői. A betervezett javaslatot kisebb módosításokkal a képviselők szavazattöbbséggel, tartózkodó és ellenszavazat nélkül fogadták el. (Góbor Béla: Változnak az illetékek. *Magyar Szó*, 2010. március 31. 9.)

Adán ez a tanács meg sem alakult, „mert a tagok kijelölésének módja meglehetősen összetett folyamat”, Újvidéken pedig a tanácsnak – habár a nemzeti tanácsok kijelölték a képviselőiket – „még nem volt ülése” – olvasható egy már idézett írásban.⁴¹ Az EBESZ említett kiadványa ezért segítséget jelenthetne, mivel tartalmazza a nemzetek közötti viszonyokkal foglalkozó tanácsok megalakításáról szóló határozat és ügyrendi szabályzat modelljét is.

A nemzeti viszonyokkal foglalkozó tanácsok szükségesek és fontos szerepet játszhatnak elsősorban a helyi nemzeti konfliktusok és problémák megoldásában. Az állami szervek azonban nem tettek meg mindent annak érdekében, hogy ezek a testületek működjenek is. Talán csak az volt a cél, hogy törvényileg eleget tegyenek az EBESZ elvárásainak. Az, hogy ezek a testületek működjenek is – a tényekből ítélve –, már nem kormányzati prioritás.

12.6. EMBERI JOGVÉDŐ CIVIL SZERVEZETEK

Az emberi jogvédők és szervezetek világszerte figyelemmel kísérik az emberi jogok állását és a jogsértéseket. Feladatuk az emberi jogi jogsértések áldozatai részére jogi segítség nyújtása, eltitkolt jogsértő esetek felderítése, belföldi és nemzetközi médiumokon keresztül a közvélemény tájékoztatása, az emberi jogi elvek és jogok megismertetése. Ennek az áldozatos munkának az eredményeként a világ közvéleménye és a nemzetközi szervezetek – leginkább az éves jelentések által – tudomást szereznek az emberi jogok és a vonatkozó nemzetközi egyezmények betartásáról, illetve megsértéséről.

Az Emberi Jogi Szervezetek Nemzetközi Szövetséghez – amelyet 10 szervezet alapított 1922-ben – jelenleg csaknem 100 ország 155 emberi jogi szervezete tartozik. A mai legismertebb ilyen szervezet a Human Rights Watch (HRW), az Amnesty International (AI) és az Emberi Jogok Nemzetközi Helsinki Szövetsége (IHF).⁴² A Magyar Emberi Jogvédő Központ Alapítványt (MEJOK) 1994-ben Budapesten alapította Hermann Zsolt György újságíró.⁴³

December 9. az emberi jogvédők nemzetközi napja. Ezen a napon azokra emlékeznek, akik hozzájárultak az emberi jogok kiteljesedéséhez.

Szerbiában is számos civil szervezet alakult, illetve foglalkozik az emberi és a kisebbségi jogok védelmével.

Vajdaságban két – anyagi eszközökkel és támogatásokkal jóformán nem rendelkező – magyar civil szervezet foglalkozik az emberi és a kisebbségi jogok érvényesülésével: az újvidéki székhelyű Árgus – Vajdasági Magyar Kisebbségjogi Civil Egyesület és a szenttamási Emberi Jogi Központ (EJK).

Mind az Árgusnak, mind az EJK-nak fontos szerepe van a vajdasági magyarok aktuális helyzetének megvilágításában és problémáinak a szerbiai és a nemzetközi közvélemény elé

⁴¹ Halász: a 38. lábjegyzetben i. m.

⁴² Forrás: <http://www.hrw.org/>; <http://www.ihf-hr.org/>; <http://www.isn.ethz.ch/isn/Digital-Library/IR-Directory/Detail/?id=91315>

⁴³ A <http://mejokalapitvany.blogspot.com/> alapján.

tárásában. A civil szervezetek és az egyéni publikációk azonban nem helyettesíthetik az intézményes és folyamatos tudományos kisebbségkutatást.

A szerbiai emberi és nemzeti kisebbségi jogi civil szervezetek közül a legismertebbek:

12.6.1. Belgrádi Emberi Jogi Központ

A Belgrádi Emberi Jogi Központ (Beogradski centar za ljudska prava)⁴⁴ azoknak a polgároknak a párton kívüli, nem politikai és nonprofit egyesülete, akik az emberi jogok elméletének és gyakorlatának a fejlesztésében érdekeltek. A központhoz különböző szakmájú és feladatkörű személyek tartoznak – jogászok és ügyvédek, szociológusok, közgazdászok, írók, tanárok, egyetemisták és üzletemberek.

A belgrádi központot 1995-ben alakították, és azóta az egyik legjelentősebb szerbiai nem kormányzati szervezetté (NGO) nőtte ki magát. Tízéves fennállása után emberi jogi képzési központtá alakult. Legfontosabb tevékenységi területe az oktatás, a kutatás, a tudományos és szakmai irodalom gyűjtése és a kiadói tevékenység.

Az emberi jogok fejlesztéséhez való hozzájárulása elismeréseként a központ 2000-ben Bruno Kreisky-díjban részesült. Tudományos és oktatási tevékenysége által a központot felvették az Emberi Jogi Intézmények Szövetségébe (Association of Human Rights Institutes).

12.6.2. Humanitárius Jogi Alap

A Humanitárius Jogi Alap (Fond za humanitarno pravo, FHP, Belgrád)⁴⁵ nem kormányzati szervezet, amelyet azzal a céllal alakítottak 1992-ben, hogy dokumentálja az emberi jogok megsértését az egykori Jugoszlávia területén. Ilyen jogsértéseket és atrocitásokat tömegesen követtek el a horvátországi, boszniai és hercegovinai, később pedig a kosovói fegyveres összetűzések idején.

A délszláv háborúk befejezése után az alap a háborúk és az érintett társadalom áldozatainak bemutatására törekedett annak érdekében, hogy kiderüljön az igazság, mi történt velük és a hozzátartozóikkal; hogy érvényesüljön az igazság; hogy megvalósuljon a kárpótlás, mind az anyagi, mind a jelképes; valamint hogy olyan jogi környezet alakuljon ki, amelyben ezek a bűncselekmények megismételhetetlenek, amely egyben az ismert elkövetők eltávolítását jelenti az állami intézményekből és a hatalomból.

12.6.3. Jogászok Emberi Jogi Bizottsága

A Jogászok Emberi Jogi Bizottságát (Komitet pravnika za ljudska prava, YUCOM, Belgrád)⁴⁶ 1997-ben alakították mint a polgárok szakmai, önkéntes, nem kormányzati szervezetét, akik az emberi jogok védelme és – az általánosan elfogadott civilizációs mércékkel,

⁴⁴ A <http://www.bgcentar.org.rs/> honlap alapján.

⁴⁵ A <http://www.hlc-rdc.org/> honlap alapján.

⁴⁶ A <http://www.yucom.org.rs/> honlap alapján.

a nemzetközi egyezményekkel és a belső joggal összhangban való – fejlesztése érdekében társultak. Az egyesület 2001. december 5-én vette fel a mai nevét.

A bizottság tevékenysége az emberi jogok és szabadságok eszméje és gyakorlata fejlesztésére irányul, az ezekről való tudás terjesztése érdekében tevékenykedik, segítséget nyújt azoknak, akiknek a jogai veszélyben vannak, együttműködik azokkal az egyesületekkel, amelyek a polgári, politikai, emberi és szakszervezeti jogok fejlesztésével foglalkoznak, valamint céljai megvalósítása érdekében más tevékenységeket is szervez.

12.6.4. Szerbiai Helsinki Emberi Jogi Bizottság

A Szerbiai Helsinki Emberi Jogi Bizottság (Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, Belgrád)⁴⁷ mint az egyik vezető szerbiai nem kormányzati szervezet, az emberi jogok állapotát az ország gazdasági és politikai helyzetének összefüggéseiben szemléli. A kérdéskört az emberi jogokkal foglalkozó többi szervezettől eltérő módon közelíti meg, amely a rendszeres évi jelentésekben tematizálódik. Ezekben a jelentésekben nemcsak elemzi azt a politikát és azokat az irányzatokat, amelyek döntően befolyásolták Szerbiában az emberi jogok megvalósítását az előző évben, hanem záradékokat és ajánlásokat is megfogalmaz.

12.6.5. Vajdasági Emberi Jogi Központ

Az újvidéki székhelyű, 2002-ben alakult Vajdasági Emberi Jogi Központ (Vojvodanski centar za ljudska prava)⁴⁸ a polgárok párton kívüli, nem kormányzati, nonprofit egyesülete.

Fő feladatai és céljai közé tartozik az emberi jogok általános és európai normáinak ismertetése, terjesztése, ezek tudatosítása a közgondolkodásban. Fontosnak tartják az emberi jogok és a jog uralmának érvényesülését, az emberi jogok általános és európai standardjainak az alkalmazását, a politikai, társadalmi és gazdasági, valamint a nemzeti kisebbségi jogok fejlesztését, megvalósítását és megfigyelését, a megkülönböztetés, a toleranciaellenesség és a rasszizmus elleni küzdelmet, valamint a jog és esélyegyenlőség ápolását.

A központ intenzíven foglalkozott a vajdasági nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek képzésével és védelmének lehetőségeivel nemzetközi szinten, az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ), az Európa Tanács (ET) és az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) keretében. Fordítással és olyan kiadványok megjelentetésével is foglalkozik, amelyek ismertetik a kisebbségi jogokat.

⁴⁷ A http://www.helsinki.org.rs/serbian/index_s.html honlap alapján.

⁴⁸ A <http://www.vojvodina-hrc.org/> honlap alapján.

12.6.6. Árgus – Vajdasági Magyar Kisebbségjogi Civil Egyesület

Az újvidéki székhelyű Árgus⁴⁹ 2001. június 15-én alakult azzal a céllal, hogy figyelemmel kísérje az emberi és nemzeti kisebbségi jogok megvalósulását a Vajdaságban. Alapvető tevékenységét a kisebbségi, különösen a nemzeti, etnikai és vallási kisebbségek tagjainak kollektív és egyéni jogai megvalósításának területein, úgymint a gazdaság, a kultúra, az oktatás, anyanyelvhasználat, hagyományápolás stb. terén fejt ki. Különös figyelemmel kíséri, elemzéseket készít, és közvélemény-kutatásokat végez, valamint megvitatja és a nyilvánosság elé terjeszti a nemzeti kisebbségek jogainak megvalósulását Szerbiában és Vajdaságban.

Az egyesület már 2001-ben évkönyvet adott ki, amely már akkor átfogó betekintést adott a vajdasági magyarság helyzetéről, amit 2002-ben újabb évkönyv követett.

Az Árgus 2004-ben külön évkönyvet adott ki a vajdasági kisebbségek 2003–2004. évi zaklatásáról, amelyet újvidéki tartózkodása alatt Doris Packnek, az EP délkelet-európai kérdésekkel foglalkozó küldöttsége vezetőjének is átadott. (Pack az Európai Parlament ad hoc bizottsága tagjaként járt Szerbiában. Ennek a bizottságnak még Jelko Kacin és Becsey Zsolt volt a tagja, és 2005. január 28-ától 31-éig a nemzeti kisebbségi közösségek elleni sűrűsödő támadásokat és a nemzetek közötti feszültségeket vizsgálta a Vajdaságban.)

Az egyesület 2007-ben tanulmánykötetet adott ki *Magyarok a Vajdaságban* címmel (Újvidék, 2007. július, Árgus – Vajdasági Magyar Kisebbségjogi Egyesület). A kiadványhoz mellékelte CD-n dokumentálta a kisebbségek 2005–2006. évi zaklatásait. *A vajdasági magyarság helyzete* című kiadvány (Újvidék, 2007. november, Árgus) tartalmazza a 2007. évi zaklatások kronológiáját is (43–92.). (A tanulmányt – amely a kisebbségi jogok szerbiai érvényesítését volt hivatott feltérképezni – megkapta Andreas Gross, az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése Monitoring Bizottságának vezetője is, amikor 2007. november 26-ától 29-éig Szerbiában tartózkodott.)

Az egyesület elnöke 2007-ben – az Amerikai Magyar Baráti Közösség meghívására – több előadást tartott az USA-ban a vajdasági magyarok helyzetéről, majd 2008-ban és 2009-ben részt vett az európai parlamenti képviselők kezdeményezésére Brüsszelben tartott közmeghallgatáson („hearing”-en) is. A meghallgatás célja az volt, hogy áttekintse, miként valósul meg Vajdaság autonómiája, és hogyan alakult a nemzeti és etnikai kisebbségek vajdasági helyzete.

Az eddigi gyakorlat folytatásaként az Árgus folyamatosan készíti a vajdasági nemzeti kisebbségek zaklatási és jogsértési eseteinek kronológiáját is.

⁴⁹ Az egyesület alapítási okiratait lásd az Árgus 2001. évi évkönyvében. Újvidék, 2001, Árgus – Jugoszláviai Magyar Kisebbségjogi Civil Egyesület, 327–358.

12.6.7. Emberi Jogi Központ

Az Emberi Jogi Központot (EJK)⁵⁰ egy fiatalokból álló csoport hozta létre 2006 januárjában Szenttamáson.

Legfőbb feladatának „a délvidéki magyarságot ért jogsértések felkutatását és dokumentálását tartja”, illetve „kampányok és akciók meghirdetésével, előadások és rendezvények szervezésével, különböző kiadványok megjelentetésével igyekszik tenni is annak érdekében, hogy a délvidéki magyar közösség helyzete megváltozzon”.⁵¹ Későbbi alapítói 2005. október 15-én tiltakozó megmozdulást szerveztek Szabadkán, mivel úgy értékelték, hogy „a délvidéki magyarság egyre inkább a kitaszítottság és az ellehetetlenítés állapotába kerül”.⁵²

Az EJK eddig több beszámolót készített a különböző magyarellenos atrocitásokról és jogsértésekről, és nyílt levelekkel is reagált ezekre. Előadásokat, konferenciákat tartott az emberi és kisebbségi jogi témakörökben (elsősorban a délvidéki magyarság helyzetével, illetve az 1944–1945-ben elkövetett délvidéki magyarellenos népirtással kapcsolatban). A 2008. május végén készült jelentés fényképes dokumentációt és rövid összefoglalót tartalmaz a délvidéki magyarok helyzetéről.

A Brüsszelben Becsey Zsolt és Tőkés László európai parlamenti képviselők kezdeményezésére 2009. április 1-jén tartott közmeghallgatáson az Emberi Jogi Központ képviselője is részt vett. Az egyesület képviselői 2009. május 6-án a Sándor-palotában Sólyom László magyar köztársasági elnökkel találkoztak, a találkozón elsősorban a délvidéki magyarellenos atrocitásokról és jogsértésekről beszéltek.

Az EJK a 61 év börtönbüntetésre ítélt öt temerini fiú ügyével kapcsolatos tematikus honlapot indított, majd az elítéltek kegyelmi kérvényét egy petícióval egészítette ki, amelyben a 36 szervezet arra kéri Szerbia köztársasági elnökét, hogy pozitív döntést hozzon.⁵³

Az EJK *Mihez van jogunk?* című kiadványa (2009. december 25.) olyan, a vajdasági magyar közösség identitását, nyelvét, kultúráját érintő kérdésekkel foglalkozik, amelyek meghatározzák a mindennapi életet.

Munkája elismeréseként az Emberi Jogi Központot 2009. június 20-án az Európai Parlament Európai Polgár díjban részesítette.⁵⁴

*

Szerbia még távol áll egy olyan társadalomtól, amely tiszteletben tartja a másságot, a különbözőséget – áll a Helsinkai Emberi Jogi Bizottság emberi jogi 2012. évi jelentésében.⁵⁵ A do-

⁵⁰ A <http://www.humanrightscenter.net/hu> honlap alapján.

⁵¹ Forrás: <http://www.humanrightscenter.net/hu/szervezet-tevekenyseguink>

⁵² Forrás: <http://www.humanrightscenter.net/hu/akcionk-kampany/293-tiltakozo-megmozdulas-szabadkan>

⁵³ Forrás: <http://www.humanrightscenter.net/hu/akcionk-kampany/291-level-boris-tadicnak-peticio>

⁵⁴ Forrás: <http://www.humanrightscenter.net/hu/szervezet-bemutakozo>

⁵⁵ Ljudska prava u Srbiji 2012. Populizam: Urušavanje demokratskih vrednosti [Emberi jogok Szerbiában 2012.

Populizmus: A demokratikus értékek lerogyása] Belgrád, 2013. <http://www.helsinki.org.rs/serbian/doc/izvestaj2012.pdf>

kumentum szerint Szerbia politikai életét a populizmus, az Európa- és modernizmusellenes hangulat jellemzi. Sonja Biserko, a bizottság szerbiai elnöke szerint az ország társadalma zárt, a kilencvenes évek radikális nacionalizmusa pedig mély nyomot hagyott a polgárok értékrendjében, amelyet csak nagyon lassan lehet megváltoztatni.⁵⁶

A civil szervezeteknek a továbbiakban – különösen az Európai Unióval folytatandó csatlakozási tárgyalások során – meg kell küzdeniük azért, hogy a kisebbségi jogérvényesítés hangsúlyos helyet kapjon a csatlakozási folyamatban.

⁵⁶ Tanjug. Erősödik a gyűlöletbeszéd. *Magyar Szó*, 2013. július 9. 4.

■

■